

ایلات و طوایف ترک و ترکمن در خطه خراسان

اسماعیل سالاریان

ایمیل:

Salarivan444@gmail.com

چکیده:

در این مقاله ابتدا به تاریخ ترکان در منطقه خراسان پرداخته شده و سپس گروههای ترک برجسته منطقه توضیح داده می شود. در پایان نیز اسامی طوایف مختلف تاریخی ترک-ترکمن در منطقه خراسان شرح داده می شود.

وابستگی:

محقق تاریخ، فرهنگ و ادبیات ترکان
خراسان

کلمات کلیدی: ترک، ترکمن، طوایف، خراسان

استناد (آیا):

سالاریان، ا. ایلات و طوایف ترک و ترکمن در خطه خراسان. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" سال ۰۲، شماره ۰۵، پاییز ۱۴۰۳. ۸۶۹۰-۳۰۴۱-۳ شاپا

Turkic and Turkmen Tribes and Clans in the Khorasan Region

Ismail Salarian

Email:

Salarivan444@gmail.com

Affiliation:

Researcher of the History,
Culture and Literature of the
Turks of Khorasan

Abstract:

This article begins by discussing the history of the Turks in the Khorasan region, followed by explaining the prominent Turkic groups in the area. Finally, the names of the various historical Turk-Turkmen tribes in the Khorasan are explained.

Keywords: Turk, Turkmen, Tribes, Khorasan

CITATION (APA):

Salarian, I. Turkic and Turkmen Tribes and Clans in the Khorasan Region. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 02, number 05, fall 2024, ISSN: 3041-8690.

İsmayıl Salarıyan

E-poçt:

Salarıyan444@gmail.com

Mənsubiyyət:

Xorasan türklərinin tarixi,
mədəniyyəti və ədəbiyyatı
tədqiqatçısı

Xorasan bölgəsində türk və türkmən boyları

Xülasə:

Bu məqalədə əvvəlcə Xorasan bölgəsindəki türklərin tarixindən bəhs edilir, daha sonra bölgədəki görkəmli türk qrupları izah edilir. Sonda Xorasan bölgəsindəki müxtəlif tarixi türk-türkmən boylarının adlarından bəhs edilir.

Açar sözlər: türklər, türkmənlər, tayfalar, Xorasan

CITATION (APA):

Salarıyan, İ. Xorasan bölgəsində türk və türkmən boyları. Urmiya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 02, nömrə 05, Payız 2024, ISSN: 3041-8690.

İsmail Salariyan

E-posta:

Salariyan444@gmail.com

Üyelik:

Horasan Türklerinin tarih,
kültür ve edebiyat
araştırmacısı

Horasan Bölgesindeki Türk ve Türkmen Aşiretleri

Özet:

Bu makalede öncelikle Horasan bölgesindeki Türklerin tarihi ele alınmakta, ardından bölgede öne çıkan Türk grupları anlatılmaktadır. Sonunda Horasan bölgesindeki farklı tarihi Türk-Türkmen boylarının isimleri anlatılıyor.

Anahtar kelimeler: Türkler, Türkmenler, boylar, Horasan

CITATION (APA):

Salariyan, İ. Horasan Bölgesindeki Türk ve Türkmen Aşiretleri. Urmiye: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 02, sayı 05, Sonbahar 2024, ISSN: 3041-8690.

مقدمه

خراسان نام منطقه‌ای در شمال شرق ایران می‌باشد که در حال حاضر به استان‌های خراسان شمالی، رضوی (مرکزی) و جنوبی تقسیم شده است. خراسان بزرگ در گذشته به مناطقی وسیع‌تر از جغرافیای امروزی آن اطلاق می‌شد که بخشی از ماوراءالنهر و نواحی مختلفی از کشورهای امروزی افغانستان، ترکمنستان، ازبکستان و تاجیکستان و بخش‌هایی از دیگر استان‌های ایران از جمله استان‌های یزد، سمنان، گلستان، کرمان و اصفهان را نیز شامل می‌گردید.

به عقیده‌ی بسیاری از مورخین و تاریخ‌پژوهان، خراسان ولایتی از ترکستان بوده، در حوزه‌ی تمدن ترکستان قرار داشته و در برهه‌هایی از تاریخ با نام‌های «ترکستان غربی» و «ترکستان جنوبی» از آن یاد شده است. همچنین، خراسان بخشی از حوزه‌ی تمدن باستانی تورک «آناو» واقع در ترکمنستان کنونی و نیز، ناحیه‌ی مهمی از حوزه‌ی تمدن تاریخی ترک بعد از اسلام بوده است.

از هزاره‌های قبل از میلاد ترک‌ها عمدتاً بر سر راه حرکت خود از ترکستان به طرف غرب، از طریق خراسان و قفقاز به فلات ایران وارد شده‌اند.

در طول تاریخ، خراسان گذرگاه و سکونتگاه بسیاری از گروه‌های مختلف ترک بوده و با آثاری از تمدن و فرهنگ ترک غنی گشته و حائز اهمیت شده است.

اهمیت دیگر این منطقه از ترکستان (ولایت خراسان)، تأسیس و تشکیل برخی حکومت‌ها و امپراتوری‌های ترک در این ناحیه است. بسیاری از شهرهای خراسان مرکز و پایتخت چندین دولت و امپراتوری تورک بوده است.

خراسان در طول تاریخ بخشی از امپراتوری‌های بزرگ ترک نظیر هون‌ها، آغ‌هون‌ها، ساکاها (ساکا)، ماساژت‌ها، گوک ترک غربی، قاراخانیان، غزنویان، اغوز بیغو، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، ایلخانیان، تیموریان (گورکانیان)، بابرین (گورکانیان هند)، صفویان، افشاریان، قاجارها... و دیگر دولت‌های بزرگ و کوچک محلی تورک بوده است.

در این مقاله ایلات و طوایف ترک و ترکمن و مناطق سکونت آن‌ها در خطه‌ی خراسان به طور خلاصه با استناد به چهار منبع ارائه گردیده است.

۱) گروه‌های ترک پیش از میلاد

گروه‌های مختلف ترک در قرون پیش از میلاد و سده‌های اول میلاد در ایران ساکن شدند. این گروه‌های ترک (با نام ملی و اتنیکی ترک) عمدتاً در دوران ساسانیان در خراسان ظاهر گشتند. ترک‌ها پیش از آن نیز در خراسان حضور داشتند. این گروه‌های ترک اغلب از ترکان آناو، ساکا (ساکا)، کوشان، آغ‌هون، آفتالیت، گوک ترک، خزر، قارلوق، قیپچاق، اغوز و غیره بودند.

تاریخ پژوهانی هم هستند که می‌گویند گروهی از ترک‌ها در هزاره‌های قبل از میلاد وارد بین‌النهرین و ایران و ترکیه امروزی شده و در شکل‌گیری تمدن‌های کهن بشری در این سرزمین‌ها سهم به‌سزایی داشته و در پیدایش تمدن‌های سومری، ایلامی و غیره نقش عمده‌ای ایفا نموده‌اند. برخی نیز با ارائه‌ی نظریه‌هایی، سومری‌ها را ترک دانسته‌اند. تورکولوگ، زبان‌شناس، سومرشناس و محقق تاریخ، «پروفسور عثمان ندیم تونا»، در تحقیقات خود اثبات می‌کند که زبان ترکی حداقل ۸۵۰۰ سال قدمت داشته و ترک‌ها حداقل ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد با سومریان همسایه بوده‌اند.

۲) گروه ترک‌های اوغوز

مجموعه‌ای از گروه‌ها و قبیله‌های مختلف ترک هستند. به عقیده بعضی از محققین، اوغوز به معنی تیرها یا قبیله‌ها (اوق + اوز) یا «اوق‌لار/اوخ‌لار» آمده است. اوغوزها از دو گروه عمده‌ی «بوز-اوق/اوخ» و «اوچ-اوق/اوخ» تشکیل می‌شوند که هر گروه از آن‌ها شامل دوازده «بوی» (شاخه-قبیله) و در مجموع بیست و چهار بوی می‌شوند. امپراتوری‌ها و دولت‌های ترک اغوز ییغو، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، اتابکان، آغ‌قویونلو، قارا‌قویونلو، صفوی، افشار، عثمانی، قاجار و غیره، سلسله‌هایی بودند که ترکان اوغوز آن‌ها را بنیان نهادند. در تاریخ ترک، «اوغوز خان» شخصیتی فرا ایلی و ملی و سمبل قدرت و اتحاد در میان ترکان بود. بسیاری از امپراتوران و خاقان‌ها و شاهان امپراتوری‌ها، سلسله‌ها و دولت‌های مختلف ترک، تبار خود را از نسل اوغوز خان می‌دانستند. غالب جمعیت امروز ترکان در ایران، ترکمنستان، آذربایجان، ترکیه، قفقاز، قبرس، سوریه، عراق، کشورهای بالکان، افغانستان، بلغارستان، یونان، مجارستان، رومانی، مولداوی (گاگاوزها)، خوارزم ازبکستان و قسمتی از روسیه و غیره، از ترک‌های اوغوز می‌باشد.

۳) طایفه ترک «آبرلو - آبرلی» و یا «ایمرلی»

یکی از طوایف ایل ترک افشار است. طایفه ترک آبرلو- آبرلی در مناطقی از درگز، دستگرد، کلات، سرخس، قیرخلی، دربندی، میاب، کپکان و ... زندگی می‌کنند و گروهی از آن‌ها نیز در مشهد سکونت دارند.

۴) طایفه ترک «ابیوردلو - ابیوردلی»

یکی از طوایف ایل ترک افشار است. این طایفه در مناطقی از ابیورد قدیم (درگز امروزی)، لطف آباد، روستای حصار، یثنگی قلعه و ... ساکن‌اند و گروهی از آن‌ها نیز در مشهد زندگی می‌کنند.

۵) طایفه ترک «آجرلی - اجیرلی»

طایفه آجرلی را از ایل بزرگ افشار به شمار آورده‌اند، ولی بنا به روایت محمدکاظم مروی، مؤلف عالم‌آرای نادری، این طایفه هنگام لشکرکشی شاه عباس صفوی به خوارزم و ترکستان، از قارشی بخارا با طوایف دیگری مثال قاراباشلی، چوله تکه‌لی به درگز انتقال داده شده‌اند. برخی اجرلی‌ها را طایفه‌ای از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) می‌دانند. امروزه اجرلی‌ها در مناطقی از دستگرد، لطف آباد، چاپیشلی و کلات سکونت دارند.

۶) طایفه ترک «احمدلو - احمدلی، قاجار احمدلی»

طایفه‌ای از ایل ترک قاجار است. این طایفه ترک در مناطقی از لطف آباد، کلات، درگز، حصار... زندگی می‌کنند و گروهی از آن‌ها نیز در مشهد سکونت دارند.

۷) طایفه ترک «آرشلو - ارشلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه ترک در مناطقی از درگز، لطف آباد و ... ساکن‌اند و گروهی از آن‌ها نیز در مشهد سکونت دارند.

۸) طایفه ترک «ارغیانلی - ارغیانلو - ارغیانلی»

طایفه‌ای است از ایل ترک «کراییت/گراییت/گرایلی» که به سبب سکونت در روستای جهان ارغیان در پای کوه جهان ارغیان در بخش صفی آباد شهر اسفراین به این نام معروف شده‌اند. گروهی از ارغیانلی‌ها نیز در مشهد سکونت دارند.

۹) طایفه ترک «ارلات جاغاتای - چاغاتای»

طایفه‌ای است از «ایل ترک گرایلی» که در زمان صفویه از ماروچاق افغانستان به خراسان آمدند و در ولایت زاوه و محولات (تربت حیدریه) اسکان یافتند.

۱۰) طایفه ترک «اسدلی»

در مناطقی از بجنورد و روستای اسدلی سکونت دارند.

۱۱) طایفه ترک «انایولو»

در مناطقی از درگز، نوخندان، کلاته چنار، درگز، امان مگان نوخندان، ارباب عاصف، خاله چنار، محمد آباد، چغر و چاغیراوغلو زندگی می‌کنند.

۱۲) طایفه ترک «اوتانلو - اوتانلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه ترک در مناطقی از درگز و در روستای اوتانلو سکونت دارند و گروهی از آنها نیز در مشهد زندگی می‌کنند.

۱۳) ایل تورک «اوستاجلو - اوستاجلی»

یکی از ایلات اتحادیه ایل ترک قزلباش است. این ایل ترک در خراسان در مناطقی از نوخندان، دستگرد، درگز، محمد آباد، جشن آباد و مشهد سکونت دارند.

۱۴) گروه و یا جامعه‌ی ترک «ازبک - اوزبیگ - اوزبیگ»

ازبک به معنی بیگ و خان اصیل و محتشم است و لقب بسیاری از خان‌ها و بیگ‌های ترک در ترکستان، دشت قیپچاق، قفقاز، آذربایجان، ایران، آناتولی، مصر و... بوده است.

جامعه‌ی ترکی که امروزه با نام ازبک مشهورند از اعقاب و مردم شرقی خاندان «جوچی» فرزند «چنگیز خان» می‌باشند که در قرن ۱۶ میلادی «دولت ترک شیبانی» را در ترکستان بنیان نهادند. این جامعه‌ی ترک متشکل از طوایف مختلفی از ترک‌های اوغوز، قیپچاق، قارلوق و غیره است.

این گروه ترک در ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان، قزاقستان امروزی در اکثریت هستند و کشور ازبکستان امروزی را نیز این جامعه‌ی تورک تشکیل داده‌اند. ساکنین منطقه خوارزم ازبکستان عمدتاً از ترکان اوغوز هستند. این گروه ترک، به لهجه‌ای از زبان ترکی (دوغو تورکچه‌سی) تکلم می‌کنند که امروزه تحت تاثیر ترکی اوغوز قرار دارد. این جامعه‌ی ترک در خراسان در مناطقی از درگز، کلات، چولایی خانه و مشهد زندگی می‌کنند.

۱۵) طایفه ترک «اؤزدمیرلو - اؤزدمیرلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه ترک در درگز سکونت دارند و گروهی از آنها نیز در مشهد زندگی می‌کنند.

۱۶) طایفه ترک «ایده‌لو - ایده‌لی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه ترک در درگز، کلات، روستای ایده‌لی و ... سکونت دارند و گروهی از آنها نیز در مشهد زندگی می‌کنند.

۱۷) ایل ترک «ایگدیرلو - ایغدیرلی»

ایلی از اتحادیه‌ی ایل ترک تکه "گروه‌های توقتامیش بگ" و از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) است. این ایل ترک در خراسان در نواحی شمال بجنورد و در روستاهای تکه سکونت دارند. ایگدیرلی‌ها و یا ایغدیرلی‌ها در جنوب ایران جزئی از اتحادیه ایل ترک قشقایی می‌باشند. این ایل ترک در شرق ترکیه و در استان آذربایجان غربی ایران نیز حضور دارد.

۱۸) طایفه ترک «ایمانلو – ایمانلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه ترک به طایفه «عبدالملکی» نیز مشهور است. این طایفه ترک در مناطقی از درگز، دستگرد، لطف آباد، محمد آباد، مشهد و در مناطقی از شمال شیراز در استان فارس و شهرستان شهریار استان تهران و مناطقی از شهرستان ساری و نور در مازندران سکونت دارند.

۱۹) طایفه ترک «ایمره‌لو – ایمره‌لی»

طایفه‌ای از اتحادیه ایل ترک تکه از گروه ترک اوغوز شرقی (ترکمن) است. این طایفه ترک در مناطقی از درگز و بجنورد سکونت دارند.

۲۰) طایفه ترک «ینانلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است و در لطف آباد و حصار زندگی می‌کنند.

۲۱) طایفه ترک «ائل اوغلو»

طایفه‌ای از ایل ترک اوستاجلو از اتحادیه ایل ترک قزلباش است. این طایفه ترک در مناطقی از درگز، لطف آباد و ... سکونت دارند.

۲۲) طایفه ترک «ایمیرلی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در نواحی شمال غرب بجنورد سکونت دارند.

۲۳) طایفه ترک «آتامیش»

طایفه‌ای از ایل تورک «تکه»، یکی از ایلات تورک اوغوز شرقی (ترکمن) است. این طایفه ترک در مناطقی از بجنورد خراسان شمالی و مراوه تپه در استان گلستان سکونت دارند.

۲۴) طایفه ترک «آشک آبادلی – عشق آبادلی»

طایفه‌ای از ایل ترک «تکه» از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) است. این طایفه از شهر عشق آباد مرکز ترکمنستان امروزی به نواحی جنوب رود اترک مهاجرت کرده‌اند و امروزه در بجنورد، نوخندان و روستاهای آن و روستای عشق آباد سکونت دارند.

۲۵) ایل ترک «افشار/آفشار/ آوشار»

افشارها یکی از قبایل بیست و چهارگانه‌ی ترک «اوغوز» هستند. افشارها از فرزندان «ولدوز خان» فرزند «اوغوز خان» می‌باشند. افشارها از سده‌ی یازدهم میلادی از ترکستان مرکزی به ایران، ترکیه، عراق، قفقاز، سوریه و افغانستان امروزی آمدند. در سده‌ی دوازدهم میلادی به جنوب، مرکز و شمال غرب ایران سرازیر شدند و در خوزستان، فارس، کهگیلویه، آذربایجان، کرمان، لرستان و... پراکنده گشتند.

افشارها در تشکیل دولت‌های ترک سلجوقی، اتابکان خوزستان (افشار شوملا)، قراقویونلو، آغ‌قویونلو، صفویه، افشاریه، قاجار و خانات قاراباغ (جوانشیر) نقش به‌سزایی داشتند. «نادر شاه افشار» بنیانگذار سلسله افشاریه از طایفه «قیرخلی» ایل ترک افشار بود.

افشارها در خراسان نسبت به سایر گروه‌ها و ایلات ترک جمعیت قابل توجهی دارند و در تمام نقاط خراسان حضور دارند. افشارها در خراسان در مناطقی از درگز، کلات، سرخس، مشهد، بجنورد، دشت اتک، کپکان، میاب، دستگرد، دربندی، قلعه شاه توت، قوزقان (گزگان) آغواج، یئنگی قلعه، ییلاق‌های دامنه کوه کوبه داغلاری (هزار مسجد)، نوخندان، قوچان، سبزواری، نیشابور، سرولایت، رباط، میشکان، دامنه، جوین، لطف آباد، تربت جام، چاووشلو و... سکونت دارند.

طویف عمده‌ی ایل ترک افشار در ایران عبارتند از شاملو (شاملی)، اوسانلو (اوسانلی)، قاسملو (قاسملی)، ارشلو (ارشلی)، ایرلو (ایرلی)، ایمرلو (ایمرلی)، گوندوزلو، بکشلو (بکشلی)، قرخلو (قیرخلو)، تکه‌لو (تکه‌لی)، کهگیلویه، کؤپکلو (کؤپکلی)، پاپالو (پاپالی)، سرورلو (سرورلی)، کوسه احمدلو (کوسا احمدلی)، ایمانلو (ایمانلی)، اینانلی، علیلو، ایده‌لو (ایده‌لی)، زنگانلو (زنگانلی).

۲۶) طایفه ترک «آناٹولی، آناؤلو»، «آناؤلولو»

طایفه‌ای از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) هستند که در گذشته در مناطقی از "آناو" حوالی آشک آباد/عشق آباد ترکمنستان امروزی ساکن بودند و در دوران ناصرالدین شاه قاجار به نواحی جنوب رود اترک مهاجرت کردند. این طایفه ترک در قوچان، بجنورد، درگز، کلاته چنار، نوخندان، محمد آباد، فاروج، نجف آباد، اسد آباد سکونت دارند و گروهی از آن‌ها نیز در مشهد زندگی می‌کنند.

۲۷) طایفه ترک «باباخانلو- باباخانلی»

طایفه‌ای مشتق از طایفه بزرگ ترک چاووشلو (ایل ترک چاووشلو) از ایل ترک افشار است. این طایفه ترک در نواحی بخش چاووشلو و قاراباشلی شهرستان درگز سکونت دارند.

۲۸) طایفه ترک «بغایری- بوغایری- بوغایرلی»

طایفه‌ای از ایل ترک «گرایلی» است. بغایرلی‌ها در غالب اردوی هولاکو خان، بنیانگذار دولت ترک ایلخانی، وارد خراسان شدند. خاستگاه آن‌ها از قاراقوم تا ولایت خراسان ترکستان است. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از بام، صفی آباد، اسفراین، نیشابور، سبزوار، سرخس، مشهد، دامغان استان سمنان و نیز در تهران سکونت دارند.

۲۹) طایفه ترک «بُقمِنجی- بوگمنجی»

طایفه‌ای از ترک‌های اوغوز هستند که بیشتر آن‌ها در بُقمِنج رادکان مشهد سکونت داشتند و به نام بُقمِنجی مشهور گشتند. این طایفه ترک در مناطقی از بقمنج، رادکان، درگز، دامنه کوه‌های الله اکبر و کوبه داغلاری (هزار مسجد)، رشتخوار، محمد آباد، چناران و مشهد زندگی می‌کنند.

۳۰) طایفه ترک «بکشلو- بکیشلی»

در مناطقی از بجنورد و درگز سکونت دارند.

۳۱) طایفه ترک «بلوی»

در مناطقی از بیرجند، سربیشه، قانات و مشهد سکونت دارند.

۳۲) طایفه ترک «بوباشی»

در مناطقی از دربند و کلات سکونت دارند.

۳۳) طایفه ترک «بوخانلی»

در مناطقی از بجنورد زندگی می‌کنند.

۳۴) طایفه ترک «بورانلی»

در مناطقی از بجنورد زندگی می‌کنند.

۳۵) طایفه ترک «بهادرلو - باهادیرلی»

طایفه‌ای از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) هستند و در مناطقی از درگز، روستاهای سنگ سرخ و دلیک‌دانش نوخندان و روستای بهادرخان سکونت دارند.

۳۶) ایل ترک «بیات- بایات»

ایل بیات یکی از قبایل بیست و چهارگانه‌ی ترک «اوغوز» است. بیات‌ها از فرزندان «گون خان» پسر «اوغوز خان» هستند. بیات‌ها در زمان دولت ترک سلجوقیان از ترکستان به غرب مهاجرت کردند و در مناطقی از خراسان، آذربایجان، زنجان، اصفهان، شیراز، اراک و تهران امروزی و دیگر نواحی ایران سکونت یافتند و گروهی از آن‌ها در قفقاز، عراق، ترکیه و سوریه نیز سکنی گزیدند.

بیات‌ها در خراسان در مناطقی از مشهد، قوچان، بام، صفی آباد، نیشابور، سروایت، درگز، چاوشلو، قاراباشلی، چکنه، خيرو و ... زندگی می‌کنند.

طوایفی از ایل ترک بیات که در خراسان سکونت دارند به شرح زیر است: «بیات»، «شام بیاتی» (بیات‌های شام سوریه)، «بیات خسروشاهی»، «قارابایات»، «بیات مختاری»، «بیات پیرزاده» و غیره.

بیات‌ها در بسیاری از نقاط ایران حضور دارند و در استان خراسان شمالی و رضوی جمعیت آن‌ها بیشتر و در استان خراسان جنوبی جمعیتشان کمتر است.

۳۷) طایفه ترک «بیگ - بگ»

طایفه‌ای از اتحادیه ایل ترک تکه از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) است. این طایفه ترک در مناطقی از بجنورد سکونت دارند.

۳۸) طایفه ترک «پاپالو - پاپالی»

طایفه‌ای است از ایل ترک افشار. این طایفه ترک در درگز، قوزقان یا گزگان، لطف آباد، آغواج و ... سکونت دارند.

۳۹) طایفه ترک «پهلوانلو - پهلوانلی»

در مناطقی از بجنورد زندگی می‌کنند.

۴۰) گروه و یا جامعه‌ی ترک «تاتار»

گروهی از «ترک‌های قپچاق» شمال ترکستان هستند که به غلط تاتار خوانده می‌شوند. این جامعه‌ی ترک، در معرفی هویت اتنیک-ملی خود از واژه‌ی «تاتار» استفاده نمی‌کنند و از اطلاق این اصطلاح نامأنوس به خود ناخرسندند و خود را ترک می‌خوانند. این گروه ترک عمدتاً در جمهوری تاتارستان، روسیه، کریمه‌ی اوکراین، قفقاز و ترکیه زندگی می‌کنند.

این جامعه ترک در ایران، عمدتاً از مجموعه طوایف اوغوز و قپچاق تشکیل یافته است و اوغوز‌های این گروه ترک در اکثریت‌اند. گروهی از این ترک‌ها در زمان «امیر تیمور گورکانی» به خراسان آمده‌اند. این گروه ترک در مشهد، درگز، کلات، بجنورد و روستای تاتار از توابع بجنورد، جوین، جغتای و در روستاهای مابین بجنورد و گنبد کاووس سکونت دارند.

(۴۱) طایفه ترک «تکلو - تکه لو - تکه لی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه در مناطقی از مشهد، تربت جام، درگز، محمود آباد، لنگه جام، قلندر آباد، همت آباد، ابدال آباد، تاج‌دین، سعد آباد و ... سکونت دارند.

(۴۲) ایل ترک «تکه»

یکی از ایلهای بزرگ ترک اوغوز شرقی (ترکمن) می‌باشد. در گذشته اراضی ایل تکه از شرق به چهارجو و مرو و بخشی از اراضی قسمت پایین رودخانه‌ی مرغاب و تجن و سرخس، از غرب به اراضی یموت‌ها و گوکلان‌ها، از شمال به خط فرضی میان چهارجو و صحرای خیوه و قیزیل آروات و از جنوب به خط مرزی خراسان و ترکمنستان محدود بود. این ایل ترک در خراسان در مناطقی از بجنورد و نواحی شمال آن و در استان گلستان (ترکمن صحرا) و مازندران سکونت دارند.

(۴۳) طایفه ترک «تمیرلی»

در سراسر خراسان پراکنده‌اند.

(۴۴) طایفه ترک «تیمورتاش»

طایفه‌ای از ترک‌های مناطق شمالی ترکستان بودند که در زمان دولت ترک گورکانیان (تیموریان) به خراسان آمدند. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از بجنورد و در نردین و کسبایر، روستای تیمورتاش و مشهد سکونت دارند.

(۴۵) ایل ترک «تیموری»

مجموعه‌ای از گروه‌ها، طوایف و تیره‌های ترک است که در دولت ترک تیموری (گورکانی) حضور جدی داشتند و به امیر تیمور بزرگ بسیار وفادار بودند و به همین سبب به این نام (ایل تیموری) مشهور گشتند. این ایل ترک در مناطقی از تربت جام، باخزر، زور آباد (جنت آباد)، خواف، سنگان خواف، مشهد و در مناطقی از استان‌های البرز، تهران، مازندران و سمنان سکونت دارند. جمعیت کثیری از ایل ترک تیموری خراسان در اثر معاشرت با جامعه ایرانی زبان ترکی را فراموش کرده، فارسی صحبت می‌کنند و در میان آن‌ها آسیمیله گشته‌اند.

(۴۶) ایل ترک «جانی قربانی»

مجموعه‌ای از گروه‌ها و طوایف مختلف ترک است که در مناطقی از کلات، دشت خاوران، درگز، مشهد، سرخس و دهستان چولایی خانه سکونت دارند.

(۴۷) ایل ترک «جفتایی - جوغتایی - چاغاتایی»

مجموعه‌ای از گروه‌ها و طوایف مختلف ترک است که در زمان دولت ترک تیموری در خراسان اسکان یافته‌اند. چاغاتایی‌ها دودمان خود را منسوب به چاغاتای پسر دوم چنگیزخان می‌دانند. این ایل ترک در جوین سبزوار، روستاهای بخش جغتای، حکم آباد، درگز، کلات، سرخس، تربت حیدریه و مشهد زندگی می‌کنند.

۴۸) ایل ترک «جلایر-جالایر»

مجموعه‌ای از گروه‌ها و طوایف ترک است که در عصر چنگیز خان وارد خراسان شدند. جلایرها جناح چپ لشکر چنگیز خان را تشکیل می‌دادند. مردمان این ایل ترک در مناطقی از کلات، درگز، لاین نو و مشهد و گروهی از آن‌ها نیز در استان تهران زندگی می‌کنند.

۴۹) ایل ترک «جمشیدی»

مجموعه‌ای از گروه‌ها و طوایف ترک است که به فرمان نادر شاه افشار از شمال افغانستان مهاجرت نموده و وارد خراسان شدند. این ایل ترک در مناطقی از مشهد، شوریچه سرخس، پس کمر مزداران، سرخس، فریمان، جبر آباد پایین، بجنورد، قوش خانه، جنت آباد، تربت جام، قاینات و ... سکونت دارند. جمعیت کثیری از ایل ترک جمشیدی در اثر معاشرت با جامعه ایرانی‌زبان ترکی را فراموش کرده، فارسی صحبت می‌کنند و در میان آن‌ها آسیمیله گشته‌اند.

۵۰) طایفه ترک «جوانشیر-جاوانشیر»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. مسکن اصلی جوانشیرها جنوب قفقاز و قاراباغ جمهوری آذربایجان امروزی است که گروهی از آن‌ها توسط نادرشاه افشار به خراسان و شمال افغانستان کوچانده شدند و گروهی دیگر نیز به استان‌های آذربایجان ایران مهاجرت کردند. جوانشیرها در منطقه قاراباغ نیز خان نشینی با اسم خان نشین قاراباغ (قاراباغ خانلیگی) و یا خان نشین جوانشیر (جوانشیر خانلیگی) تاسیس کرده‌اند که در تاریخ ترک مشهور می‌باشد. جوانشیرها در خراسان در مناطقی از مشهد، قوچان، کلات و سرخس سکونت دارند.

۵۱) طایفه ترک «جویانلی»

در مناطقی از بجنورد زندگی می‌کنند.

۵۲) طایفه ترک «چاخماقلو-چاخماقلی»

در مناطقی از بجنورد، کسبایر و روستای چاخماقلی سکونت دارند.

۵۳) طایفه ترک «چاووشلو» یا «چاپشلو - چاپیشلی»

طایفه‌ای است از ایل بزرگ ترک اوستاجلو-اوستاجلی که مانند سایر ایلات اتحادیه ایل ترک قزلباش در تشکیل دولت ترک صفوی سهم عمده‌ای داشتند. مسکن اصلی چاووشلوه‌ها آذربایجان و شرق آناتولی بود و گروهی از آن‌ها در دوره‌ی صفویان به خراسان مهاجرت نمودند. چاووشلوه‌ها از وفادارترین طوایف ترک به نادر شاه افشار بودند. چاووشلوه‌ها در مناطقی از کلات، لاین نو، مشهد، درگز، قاراباشلی و چاووشلو سکونت دارند.

۵۴) طایفه ترک «چولایی»

طایفه‌ای است از گروه ترک‌های قیپچاق - قارلوق که در دوران دولت ترک خوارزمشاهیان به خراسان آمدند و در مناطقی از مشهد، زوان دره، کلات و دهستان چولایی خانه سکونت دارند.

۵۵) تیره ترک «چوله»

تیره‌ای از طایفه تکه‌لو-تکه‌لی ایل تورک افشار است که در زمان صفویان از شمال ترکستان مهاجرت نموده و در مشهد و درگز ساکن شدند.

۵۶) طایفه ترک «خضرلو-خیضیرلی»

طایفه‌ای است از ایل تورک تکه از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در روستاهای بجنورد سکونت دارند.

۵۷) ایل ترک «خلج»

مجموعه طوایفی است از گروه‌های مختلف ترک یاغما، اویغور، کرائیت، قپچاق، قارلوق و اوغوزها. خلج‌ها به گویشی کهن از زبان ترکی صحبت می‌کنند. خلج‌ها در خراسان در مناطقی از خواف، نیشابور، فدیشه و مشهد زندگی می‌کنند. گروهی دیگر از خلج‌ها در خلجستان و اطراف قزوین، کاشان، قم، اراک، تفرش، ساوه و تهران سکونت دارند. خلج‌ها در افغانستان نیز حضور دارند. خلج‌های خواف خراسان از ایل غلزایی خلج هستند که از افغانستان به این نواحی کوچ کرده‌اند. جمعیت زیادی از غلزایی‌های ایل خلج در اثر معاشرت با جامعه‌ی ایرانی‌زبان ترکی را فراموش کرده، فارسی صحبت می‌کنند.

۵۸) طایفه ترک «خواجه‌لر - خوجالار»

یکی از طوایف مهم ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) است که در اوایل دوران قاجار از ترکمنستان کنونی به درگز آمدند. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از بجنورد، نوخندان، مانه، جرگلان، روستای خوجالار، جعفر آباد فاروج، قوچان و روستای جعفر آباد قوچان زندگی می‌کنند.

۵۹) طایفه ترک «روتی» یا «روات، بروتی، براتی»

شاخه‌ای از ایل ترک تیموری و طایفه‌ای از ترک‌های قیچاق - قارلوق است که در زمان حکومت نادر شاه افشار از هرات ترکستان به تربت جام خراسان انتقال یافتند. برخی، روتی‌ها را طایفه‌ای از هزاره‌ها می‌دانند. جمعیت کثیری از روتی‌ها به مانند هزاره‌ها در اثر معاشرت با جامعه‌ی ایرانی‌زبان ترکی را فراموش کرده، فارسی صحبت می‌کنند.

۶۰) طایفه ترک «زنگانلو - زنگانلی»

طایفه‌ای است از ایل ترک افشار که در زمان صفویان مانند طوایف دیگر ایل افشار به درگز، کلات و ... مهاجرت کردند. احتمال دارد که زنگانلوها از افشارهای زنگان (زنگان) باشند.

۶۱) طایفه ترک «ساربان»

در مناطقی از کلات و درگز سکونت دارند.

۶۲) طایفه ترک «ساریق»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در روستاهای شمال خراسان در مشهد و سرخس سکونت دارند.

۶۳) طایفه ترک «سالور»

طایفه‌ای است از ایل «سالور» ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در روستاهای شمال خراسان در مشهد و سرخس سکونت دارند.

۶۴) طایفه ترک «سروانلو - سروانلی»

این طایفه‌ی ترک در درگز، لطف آباد، حصار و مشهد سکونت دارند.

۶۵) طایفه ترک «سرورلو - سرورلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از درگز، میاب و دربندی سکونت دارند.

۶۶) طایفه تورک «سویته‌لی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در روستاهای بجنورد سکونت دارند.

۶۷) طایفه ترک «سیدلر - سئیدلر»

در مناطقی از درگز، چاپیشلی، قاراباشلی، نوخندان، درون‌گر، روستای سعادت درون‌گر و روستای سیدلر از توابع درون‌گر نوخندان زندگی می‌کنند.

۶۸) طایفه ترک «سئوینچلی»

طایفه‌ای است از ایل ترک تکه از گروه ترک اوغوز شرقی (ترکمن). این طایفه‌ی ترک در مناطقی از روستاهای بجنورد سکونت دارند.

۶۹) طایفه ترک «شاملو-شاملی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است و از اتحادیه‌ی ایل ترک قزلباش که از سوریه به ایران و نواحی‌ای از خراسان، آذربایجان و دیگر نقاط کوچ کردند و به سبب اینکه از سوریه آمدند به شاملو-شاملی معروف گشتند. شاملی‌ها در اتحادیه‌ی ایل ترک قزلباش جایگاه خاصی داشتند و در تشکیل سلسله‌ی صفویه نقش عمده‌ای داشتند. شاملی‌های خراسان در مشهد سکونت دارند.

۷۰) اتحادیه ایل ترک «شاهسون»

مجموعه‌ای از گروه‌ها، ایلات و طوایف مختلف ترک است که در دوران صفویان تشکیل یافته است. شاهسون‌ها به همراه قزلباش‌ها یکی از دو اردوی صفویان را تشکیل می‌دادند. شاهسون‌ها در مرکز (اصفهان، ساوه، قم، تهران، شهریار، اراک و ...)، شمال غرب (آذربایجان، همدان، زنجان، قزوین، البرز، کردستان، دشت مغان، اورمیه، ساوجبلاغ (مهاباد)، اردبیل، خلخال و ...)، در جنوب (دشت فارس، چهارمحال و بختیاری، خوزستان و ...) و شمال شرق (خراسان، مازندران، سمنان) ایران زندگی می‌کنند. شاهسون‌های خراسان در مناطقی از بغیغو سرخس، مشهد و مزدوران مشهد زندگی می‌کنند.

۷۱) طایفه ترک «شرقلو - شرقلی»

طایفه‌ای است از ایل ترک اوستاجلو که در مناطقی از خواف، باخزر، کاشمر و مشهد سکونت دارند.

۷۲) طایفه ترک «شیخلر - شئیخلر»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) معروف به طایفه‌ی حاج حیدر شیخ و عبدالرحمن شیخ. این طایفه‌ی تورک در مناطقی از درگز، نوخندان و ... سکونت دارند.

۷۳) طایفه ترک «علی ائلی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در مناطقی از درگز، لطف آباد، دامنه‌های میان کوه و زرین کوه و شیلگان سکونت دارند.

۷۴) طایفه ترک «علیلو - علی‌لی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است و در درگز و بجنورد سکونت دارند.

۷۵) ایل ترک «غلزایی»

غلزایی مجموعه طوایفی است از گروه‌های مختلف ترک که از شرق ترکستان و آلتایی به سیستان، افغانستان و خراسان مهاجرت کرده‌اند. غلزایی‌های خراسان در خوف و سرخس زندگی می‌کنند. غلزایی‌های خوف از افغانستان آمده‌اند و غلزایی‌های سرخس را که گلزایی یا سرگلزایی می‌گویند از سیستان آمده‌اند. غلزایی‌های خوف خراسان و افغانستان از ایل ترک «خلج» هستند. این ایل ترک (غلزایی‌ها) در سرخس، خوف و مشهد سکونت دارند. جمعیت کثیری از غلزایی‌های خراسان در اثر معاشرت با جامعه‌ی ایرانی‌زبان ترکی را فراموش کرده، فارسی صحبت می‌کنند.

۷۶) ایل ترک «قاجار»

ایلی بزرگ از ترک‌های اوغوز است که در زمان ایلخانیان در ایران ظاهر گشتند. ابتدا در شمال غرب ایران و در قفقاز سکنی گزیدند، سپس به دشت‌های استرآباد و گرگان آمدند. در دوره‌ی صفویه قدرت بیشتری یافتند و به مناصب حکومتی رسیدند. قاجارها دولت ترک «قاجاریه» را در ایران بنیان‌گذاری کردند و نام «ممالک محروسه‌ی قاجار» را بر این جغرافیا نهادند و از سال ۱۷۹۴ تا ۱۹۲۵، به مدت ۱۳۱ سال بر ممالک محروسه حکمرانی می‌کردند. آقا محمد خان قاجار بنیانگذار این سلسله بود. قاجاریه آخرین دودمان پادشاهی ترک در تاریخ ایران بود. قاجارها امپراتور بزرگ ترک «چنگیزخان» را می‌ستودند و تبار خود را به وی می‌رساندند. قاجارها در سراسر ایران پراکنده‌اند و عمدتاً در آذربایجان و تهران سکونت دارند. قاجارهای خراسان در درگز، لطف آباد و حصار و مشهد زندگی می‌کنند.

۷۷) طایفه ترک «قاراباشلی»

طایفه‌ای است از طایفه‌ی بزرگ «قوتلو تیمور» ایل بزرگ «یموت» ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در زمان صفویه از ترکمنستان امروزی به درگز آمدند. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از درگز، محمد آباد، چاووشلو، روستای قاراباشلی و مشهد سکونت دارند.

۷۸) طایفه ترک «قاراچوخالی»

طایفه‌ای است از طایفه‌ی بزرگ «قوتلو تیمور» ایل بزرگ «یموت» ترک‌های اوغوز شرقی (تورکمن) که در زمان صفویه (شاه عباس) از ترکستان به درگز آمدند و در نوخندان، مشهد و در تهران نیز سکونت دارند.

۷۹) طایفه ترک «قاراچورلو»

در مناطقی از جوین و اسفراین زندگی می‌کنند.

۸۰) طایفه ترک «قاراخانلو-قاراخانلی»

این طایفه ترک در اسفراین، صفی آباد، ارسک و روستاهای ارسک (خراسان جنوبی) زندگی می‌کنند.

۸۱) گروه و یا جامعه ترک «قراقویونلو»

مجموعه‌ای از گروه‌ها، ایلات و طوایف ترک اوغوز است که در سده‌ی دوازدهم میلادی در غرب و شمال غرب ایران، آذربایجان، شرق عراق و شرق آناتولی دولتی بنیان نهادند.

قراقویونلوهای خراسان در زمان صفویان به این منطقه آمده‌اند. این جامعه‌ی تورک در درگز، نوخندان، دستگرد، دشت تکاب، بوزداغی، دامنه‌های کوه کوپه داغلاری (هزار مسجد)، سعد آباد، محمد آباد و مشهد زندگی می‌کنند.

۸۲) طایفه ترک «قاراگوزلو»

طایفه‌ای است از ایل ترک قاراگوزلو که در اوایل دوره‌ی قاجار از همدان به خراسان منتقل شدند و در مشهد، درگز، لطف آباد، حصار و شیلگان زندگی می‌کنند.

۸۳) طایفه ترک «قارشی قوزئیلی-قارشی قیزیلی»

طایفه‌ای است از ایل ترک چاووشلو که در مناطقی از درگز، چاووشلو و دستگرد سکونت دارند.

۸۴) طایفه ترک «قرایی-قارایی»

طایفه‌ای از ترکان شمال ترکستان بود که به همراه اردوی امیر تیمور گورکانی به خراسان وارد شدند. در اردوی نادر شاه افشار و دولت افشاریان مناصب مهمی داشتند. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از مشهد، تربت جام و کاشمر زندگی می‌کنند. متأسفانه جمعیت کثیری از قرایی‌های خراسان در اثر معاشرت با جامعه‌ی ایرانی‌زبان، ترکی را فراموش کرده، فارسی صحبت می‌کنند.

۸۵) طایفه ترک «قرقلو-قیرقلی-قیرخلی»

طایفه‌ای از ایل ترک افشار است که در زمان صفویان از شرق آناتولی به خراسان آمدند و در اطراف دستگرد در میاب، دربندی و درگز ساکن شدند. نادر شاه افشار، مؤسس سلسله‌ی ترک افشار، از این طایفه‌ی ایل افشار است. قیرخلی‌ها مناصب لشگری و حکومتی سلسله‌ی افشار را در دست داشتند و در بیشتر نقاط ایران والی و حاکم ولایات دولت افشاریه بودند. قیرخلی‌ها در مناطقی از درگز، مشهد، میاب، دربندی و ... سکونت دارند.

۸۶) طایفه تورک «قورغولو»

طایفه‌ای است از «ایل ذوالقدر» از اتحادیه ایل ترک قزلباش که در زمان شاه عباس به سرخس آمدند و در منطقه مذکور و مناطقی از مشهد نیز سکونت دارند.

۸۷) اتحادیه ایل ترک «قزلباش»

مجموعه‌ای از ایلات ترک است که در دوره‌ی سلسله‌های ترک آغ‌قویونلو و قراقویونلو گرد هم آمدند. قزلباش‌ها با تاسیس سلسله‌ی ترک صفوی، شاخه‌ی نظامی و ارتش پادشاهی صفویان را تشکیل دادند. اتحادیه‌ی ایل قزلباش از نه ایل ترک تشکیل می‌شد که عبارتند از: (۱) اوستاجلی، (۲) شاملی، (۳) افشار، (۴) قاجار، (۵) باهارلی، (۶) تکه‌لو، (۷) ذوالقدر، (۸) روملو، (۹) تالیش. در دوران صفویان و افشاریان به تمام مردم این حکومت‌ها و سپاهیان آن قزلباش نیز گفته می‌شد. قزلباش‌ها در تمام نقاط ایران زندگی می‌کنند. در افغانستان، ترکیه، بالکان و کشورهای اروپای شرقی، عراق، سوریه و قفقاز و جمهوری آذربایجان نیز سکونت دارند.

قزلباش‌های خراسان در مناطقی از درگز، نوخندان، لطف آباد، دستگرد، خوف، باخزر، محمود خان و کاشمر و مشهد زندگی می‌کنند.

۸۸) طایفه ترک «قیلیچ‌خانلی»

در مناطقی از بجنورد، کسبایر و روستای قیلیچ‌خانلی زندگی می‌کنند.

۸۹) طایفه ترک «قیلیچی - قیلیچ‌چی»

طایفه‌ای است از ایل ترک «گرایلی». این طایفه‌ی ترک در مناطقی از جوبین، جغتای، سبزوار، بام، صفی آباد و مشهد و در استان گلستان در گرگان، فندرسک، رامیان... و در کالپوش سمنان زندگی می‌کنند.

۹۰) طایفه تورک «کنگرلو - کنگرلی»

طایفه‌ای است از «ایل اوستاجلو» از اتحادیه ایل ترک قزلباش که در زمان صفویان به خراسان آمده‌اند و در تون (فردوس) و طبس (امروز جزئی از استان یزد است) ساکن شدند. این طایفه‌ی ترک علاوه بر مناطق مذکور در مشهد نیز سکونت دارند.

۹۱) طایفه ترک «کوسه احمدلو - کوسا احمدلی»

از طوایف مهم ایل ترک افشار است که در اردوی نادر شاه افشار حضور داشتند و در به قدرت رسیدن وی تلاش فراوان نمودند. این طایفه‌ی ترک در درگز، کلات، لاین نو و مشهد سکونت دارند.

۹۲) طایفه ترک «کهرلو- کهرلی»

این طایفه‌ی ترک در درگز و سرخس سکونت دارند.

۹۳) ایل ترک «گرایلی- گرائیت ائلی»

مجموعه‌ای از طوایف مختلف ترک است که از شمال ترکستان و در زمان دولت ترک ایلخانیان به جنوب ترکستان و ایران آمده‌اند. گرایلی‌ها در زمان امیر تیمور گورکانی به خراسان وارد شدند.

گرایلی‌های خراسان در مناطقی از مشهد، نیشابور، سرولایت، شیروان، قوچان، بجنورد، اسفراین، کپکان، زاوه، تربت حیدریه، درگز، سملقان، جاجرم، سبزواری، مانه، چناران، رادکان، بام، صفی آباد، جوین، جغتای و ... و در مناطقی از نکا مازندران، کالپوش سمنان و رامیان و گرگان استان گلستان سکونت دارند.

۹۴) طایفه ترک «گوارسلو- گوارسلی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در زمان قاجاریان از «گوارس» نزدیک «آناو» و آشک آباد (عشق آباد) ترکمنستان امروزی به شمال خراسان آمدند و در درگز روستای خاله میر و روستاهای لطف آباد، دامنه زرین‌کوه و میان‌کوه سکونت دارند.

۹۵) طایفه ترک «گوکلان»

طایفه‌ای است از «ایل گوکلان - گوگلن» ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در اطراف بجنورد سکونت دارند. مرکز اصلی این ایل ترک شرق دریای خزر و دشت گرگان، ترکمن صحرا و شهر گنبد کاووس است.

۹۶) طایفه ترک «گوندوزلو»

طایفه‌ای است از ایل ترک افشار. این طایفه‌ی ترک در خراسان در باغباده و درگز و در مناطقی از استان خوزستان سکونت دارند.

۹۷) طایفه ترک «گووداری»

در مناطقی از مرزهای استانی خراسان شمالی و گلستان زندگی می‌کنند.

۹۸) طایفه ترک «مادوانلو- مادوانلی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در زمان شاه عباس صفوی از قارشی (بخارا) ترکستان به درگز و نوخندان خراسان انتقال یافتند و در مناطق مذکور و دامنه‌های زرین‌کوه و میان‌کوه و مشهد و نیز در استان تهران سکونت دارند.

۹۹) طایفه ترک «ماهیلی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در نواحی شمال غرب بجنورد سکونت دارند.

۱۰۰) طایفه ترک «مورچلو»

طایفه‌ای است از «ایل تکه» ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در نواحی شمال غرب بجنورد در روستاهای تکه سکونت دارند.

۱۰۱) طایفه ترک «میهنه‌لو - میهنه‌لی»

طایفه‌ای است از ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که موطن آن‌ها میهنه نام داشت که اکنون در ترکمنستان قرار دارد. این طایفه‌ی ترک در درگز، لطف آباد، خیرآباد و گل خندان و دامنه‌های زرین کوه و میان کوه سکونت دارند.

۱۰۲) طایفه ترک «ناخورلو - ناخیرلی»

طایفه‌ای است از «ایل تکه» ترک‌های اوغوز شرقی (ترکمن) که در نواحی دره جرگلان بجنورد سکونت دارند.

۱۰۳) طایفه ترک «ناردین»

در مناطقی از بجنورد و مابین مرزهای استانی خراسان شمالی و گلستان زندگی می‌کنند.

۱۰۴) طایفه ترک «نؤهورلو»

طایفه‌ای از ایل ترک «تکه»، یکی از ایلات ترک اوغوز شرقی (ترکمن) است. این طایفه‌ی ترک در مناطقی از بجنورد و دره جرگلان سکونت دارند.

۱۰۵) ایل ترک «هزاره»

مجموعه‌ای از طوایف ترک است که مسکن اصلی آن‌ها هزارستان افغانستان می‌باشد. هزاره‌ها از شرق ترکستان و کوه‌های آلتایی آمده‌اند و جناحی از اردوی چنگیز خان بودند. هزاره‌ها در زمان نادر شاه افشار به خراسان آمدند و در مناطق مختلفی از مشهد، فریمان، تربت جام، باخزر، خواف، سرخس و غیره ساکن شدند.

هزاره‌ها به سبب زندگی در میان دری‌زبان‌ها، ترکی را فراموش کرده و به زبان دری یا فارسی سخن می‌گویند. هزاره‌ها با این‌که در جامعه‌ی دری‌زبان هضم گشته‌اند، ترک بودنشان را فراموش نکرده و خود را «ترک دری‌زبان» می‌نامند.

۱۰۶) آذربایجانی‌ها

شهروندان ترکی که در دهه‌های اخیر از شمال غرب کشور، آذربایجان، زنجان، همدان، قزوین، قم، اراک، استان مرکزی، تهران و دیگر نواحی ایران به خراسان مهاجرت نموده‌اند و عمدتاً از گروه ترک اوغوز هستند و در مناطقی از لطف آباد، محمد آباد، درگز، باجگیران، قوچان، مشهد، شیروان، بجنورد، کاشمر و تربت حیدریه پراکنده‌اند.

۱۰۷ ترکان استان گلستان

علاوه بر ترکان خراسان بزرگ، بومیان شهرستان رامیان در استان گلستان اکثراً از ترک‌های گرایلی (قارا اویلو) خراسان هستند و زبانشان ترکی قزلباشی است که شاخه‌ای از ترکی خراسانی گرایلی است و لهجه‌ای شبیه به گویش اردبیلی دارند که به نظر می‌رسد گویش اصلی در اردبیل قدیم بوده است. این گویش اکنون از شرق شهرستان علی آباد کتول تا شهرستان مینودشت جریان دارد.

مردمان ترک رامیانی به طایفه‌های بای، رجبلو، صادقلو، قوانلو، یازرلو، سعیدی و کاغذلو تقسیم می‌گردند. این ترکان برای دفاع از شیعیان منطقه در مقابله با ازبکان و ترکمن‌ها به دستور صفویان، در کالیپوش و نقاطی دیگر از جمله مناطقی از خراسان مستقر شدند. آن‌ها در ادوار آتی وارد مکانی به نام «کهنه رامیان» شدند که ویرانه‌هایی از آن در جنوب غربی رامیان فعلی در آن‌سوی آبیض‌ها (زمین‌هایی زراعی) و روستای قره قاچ (که آن هم از سکونت‌گاه‌های این ترکان بود) باقی‌مانده است، ولیکن به فرمان حسین قلی خان قاجار به رامیان تازه یا همین رامیان کنونی کوچیدند.

گفتنی است که جنگ‌های صفویان، افشارها و قاجاریان با ازبک‌ها و خوانین خوارزم و خیوه و عدم تمایل ترکان گرایلی (قارا اویلو) به جنگ با ازبک‌ها و خوانین خوارزم و خیوه و کوچ دادن برخی از طایفه‌های ترک از خراسان بزرگ به آذربایجان و از آذربایجان به خراسان باعث گردید قزلباش‌ها و شاهسون‌های شهرستان رامیان در جابجایی طایفه‌های ترک و در زمان صفویان و افشارها وارد آن منطقه شوند.

شهرستان مینودشت یکی از شهرستان‌های استان گلستان است و مینودشت امروزی تا اواخر دوره‌ی پهلوی «حاجیلر» نام داشت. ساکنان اولیه حاجیلر از ترکان گرایلی (قارا اویلی) خراسان بودند و پس از فشارهای مغولان به ترکان منطقه خوارزم، طایفه‌های دیگری از ترکان گرایلی نیز دست به مهاجرت زده و در مینودشت امروزی به هم‌زبانان خود پیوستند و جنگ صفوی‌ها با ازبکان باعث افزایش ترک‌ها در منطقه‌ی حاجیلر گردید. بخشی از جمعیت مینودشت از آذربایجان، احتمالاً مناطق سراب، کوچانده شدند.

محدوده‌ی پراکندگی گویشوران ترکی خراسان

امروزه محدوده‌ی پراکندگی گویشوران ترکی خراسان در ایران از طرف غرب به شرق از رامیان، مینودشت در استان گلستان شروع می‌شود و در خراسان بزرگ تا مرز افغانستان ادامه می‌یابد و از شمال به جنوب از مرز ترکمنستان و در ناحیه‌ی شهرهای فیروزه و باقر شروع و در استان‌های خراسان شمالی و رضوی تا سبزوار و کناره‌های استان سمنان ادامه می‌یابد. بخشی از مردم سمنان در مرزهای سمنان با خراسان‌های رضوی و شمالی نیز ترک خراسان هستند.

منابع

۱. پناهیان، محمود. فرهنگ‌ی جغرافیای ملی ترکان ایران، جلد یک و چهار.
۲. میرنیا، سید علی. پژوهشی در ایل‌ها و طایفه‌های عشایری خراسان. مؤسسه انتشاراتی و آموزشی نسل دانش. تهران، ۱۳۶۹
۳. قاسمی، عبدالله (بیلماز). تورک‌ها در خطه خراسان. انتشارات یاس بخشایش و نشر بهنود. قم، ۱۳۹۵
۴. دکتر جوانشیر، بابک. ایران تورکلرینده ائتنو-سوسیال یایی و ایلگیلی تئرمینولوژی، "تورک بیرلیگی اولوسلار آراسی سمپوزیوم"، قیصری، تورکیه، ۲۳-

